

gradum et speciem, *neg.*: non plene possidet perfectionem entis, quanta sub linea entis esse, et excogitari potest, *conc.* Et *neg.* consequens (1).

Objic. 4.º Non datur medium inter ontologismum et psychologismum, quem etiam cartesianismum appellat Gioberti: nam origo nostrarum cognitionum vel a subjecto cognoscente, nempe ab intimo sensu repetitur, vel ab objecto: si a subjecto psychologismus; si ab objecto ontologismus habetur. Atqui psychologismus rejiciendus omnino est. Si enim a subjecto desumitur origo cognitionum, intelligibile inferitur a sensibili, et intima rerum prædicata a factis internis conscientie nostræ, ex quo sequitur tandem ut denegandus sit valor objectivus ideis nostris, et subjectum constituitur fons omnis veritatis, ac tandem via pantheismo aperitur, ut disce-re licet ex recentioribus Germaniæ pantheistis, qui a subjecto exordium desumpserunt (2).

Resp. *neg.* Major. et probationem ejus quoad alterum membrum; ontologismus enim non est systema illud, quod originem cognitionem nostrarum ex objecto generatim repetit, sed ex quodam peculiari objecto, nempe Deo, vel Ente primo. Quare inter ontologismum, quacumque forma propositum, et psychologismum Cartesii, possunt interesse media alia systemata, et nominatim aristotelico-scholasticum. Unde *transmissa*, vel *concessa* Minori, *negari* potest consequens. Illud tantum additum velim, perperam reprehendi psychologismum ex eo, quod intelligibile inferat, vel desumat a sensibili. Sensibile et intelligibile non ita opponuntur inter se, ut nequeant unum et idem esse simul utrumque. Unde nihil vetat objectum sensu perceptum, mox etiam ab intellectu apprehendi, dummodo adsit aptum determinativum vel species.

(1) Vide *Ontologiam*, num. 59, pag. 186, in respons. ad *Object.* 5.^a Et lege Suarez, *Metaphys.* disp. 28, sect. 3, num. 15.

(2) Vide Gioberti, *Introduzione*, vol. 1, cap. 3 et 4.

ARTICULUS VI

Systema aristotelico-scholasticum
de origine idearum.

337. Scholasticum systema huc paucis revocatur: α) cognitio nostra incipit a sensibus, et perficitur in intellectu; primo enim objecta corporea percipiuntur ab externis sensibus, ac postea ab internis, et nominatim a phantasia. Sensus tamen non ipsi efformant ideas vel cognitiones intellectuales, sed materiam dumtaxat præbent intellectui (1); qui altiori sua virtute non solum percipit ea, quæ a sensibus renuntiantur, sed etiam alia multa sensibus penitus impervia. Et hoc tandem voluit S. Thomas et communis Scholasticorum sententia, cum docet cognitionem nostram accipi a sensibilibus (2). β) Ad omnem cognitionem, tum sensitivam tum intellectivam requiritur concursus objecti, quem cum objectum per se immediate non præbeat generatim, quia non potest per se ipsum uniri potentie, exhibet media *specie impressa*, quæ qualitas activa est potentiam cognoscitivam complens, ac determinans ad actum cognitionis eliciendum. γ) Species hujusmodi intelligibiles non sunt ingenitæ intellectui, nec ab objectis cognoscendis immediate producuntur, sed per vim activam mentis, quæ intellectus agens dicitur, efficiuntur, concurrentibus etiam phantasmatis objectorum sensibilibus, quorum sunt species, quæ propterea dici solent abstrahi ex phantasmatis vel ex objectis sensibilibus. δ) Cognoscitiva mentis virtus, quæ vocatur intellectus possibilis, speciebus abstractis ex phantasmatis actuata, illico primas elicit ideas, et prima pronuntiat principia. ε) Postea vero applicando primas istas cognitiones ad subjectam materiam intellectus ope attentionis, reflexionis, comparisonis, analysis et synthesis ac multiplicis ratiocinii reliquas omnes ideas et

Præcipua capita scholastici systematis de origine idearum: 1.^a cognitio nostra incipit a sensibus, vel accipitur a sensibilibus.

2.^a Omnis cognitio eget concursu objectivo, qui exhibetur per speciem impressam.

3.^a Species non sunt ingenitæ, sed abstrahuntur ex phantasmatis.

4.^a Intellectus possibilis speciebus actus, elicit primas ideas, et prima pronuntiat principia.

5.^a Unde postea ope attentionis,

(1) Vide S. Thom., 1 p. quest. 84, art. 6.

(2) S. Thom., 1 p. quest. 84, art. 6; *de verit.* quest. 10, art. 6; *Compend. Theolog.* cap. 81, 82; *Quodlib.* 8, art. 3.

reflexionis,
comparationis
ac multiplicis
discursus
ceteras acquiri
ideas.

scientias acquiri circa varia objecta illius considerationi proposita. Actus vero ille sive simplicis apprehensionis sive iudicii, qui a mente cognoscendo elicitur, nomen habet *speciei expressæ*, verbi, etc.

338. PROPOSITIO. *Systema scholasticum circa originem idearum nostrarum cæteris omnibus præferendum est, atque omnino tenendum.*

Systema
scholasticum
reliquis
preferendum,
atque omnino
tenendum est:

Prob. 1.º Ut systema aliquod præ cæteris ad rem quampiam declarandam excogitatis eligendum sit, tria requiruntur, ac sufficiunt: α) ut nihil absurdum, vel aliis principiis aut certis aut saltem valde probabilibus repugnans contineat: β) ut omnium illorum, ad quæ declaranda inventum est, commode rationem reddat: γ) ut nullum aliud sit systema, quod vel non repugnet, vel certe æque bene rem explicet. Atqui tria hæc in aristotelico-scholastico systemate, quod tuetur, verissima sunt. Ergo...

Consequentia egregia est, Major autem per se patet (1). Si quid enim istorum trium desideretur, systema vel absurdum erit, vel saltem non aliis præferendum; ubi autem tria hæc adsint, systema non potest non esse cæteris probabilius. Et quamvis hæc non sufficiant sola ad præbendam certitudinem, nihil refert, cum ad systema non requiratur certitudo.

nam nihil
continet absurdum:

Probatur Minor per partes: α) *systema scholasticum nihil continet absurdum vel repugnans aliis principiis certis vel valde probabilibus*; quæ partes ejus cunctæ aut sunt certæ, aut valde probabiles, ut jam hactenus in variis disputationibus probatum reliquimus, et magis statim patebit. β) *Eorum omnium, ad quæ declaranda inventum est, egregiam reddidit rationem*. Nam imprimis certum est admissis his, quæ systema istud continet, dari reapse posse in nobis cognitiones, quæ de facto dantur. Deinde non solum dari possunt cognitiones, sed etiam eo modo, quem nobis conscientia testatur: primo nempe *secundum ordinem et processum*, exordiendo a sensibilibus ac materialibus et pedetentim veniendo

et omnia
sufficienter
explicat:

(1) Cfr. *Logica Minor*, num. 184, pag. 384, de argumentationis forma, quam *hypothesim* vocant.

ad insensibilia et immaterialia. Secundo *quoad dependentiam, quam experimur nos habere a sensibus* in intelligendo scientiisque comparandis: si enim cognitiones intellectuales a sensibilibus accipiendæ sunt, planum est, quod sensus necessarii sint, et ubi eorum operatio desit, ideæ aut nullæ erunt de re illa, quam sensus non attigerunt, aut non perfectæ. Tertio *quoad rationem idearum vel conceptuum*, quos de rebus spiritualibus efformamus. Si enim speciebus ex sensibilibus abstractis ad res cognoscendas indigeamus, planum est nos non posse in hac vita conceptus proprios rerum spiritualium habere, quia nec species immediate a sensibilibus haustæ nec species discursivæ ex istis derivatæ possunt res spirituales, prout sunt in seipsis, representare propter magnam, qua inter se distant, naturæ diversitatem. Et simile quiddam dici potest de intima corporum ipsorum essentia, quam ideo non cognoscimus nisi per ordinem ad qualitates propriatesve sensibiles, quia non habemus propriam et immediatam speciem naturæ corporeæ, prout est in se, utpote quæ sensilem cognitionem transcendit. Quarto *quoad limites cognitionum nostrarum naturalium*: si enim species necessariae sunt ad cognoscendum, eæque non sunt innatæ, sed ex sensibilibus abstractæ, quemadmodum docent Scholastici, planum est nos in hac vita præter sensibilia nihil aliud cognoscere nisi ea, ad quæ cognoscenda manuduci ex sensibilibus possumus. Verbo, nullum assignatur phænomenum circa cognitiones nostras, cujus non sat commoda reddi queat in hoc systemate ratio. γ) *Denique nullum aliud systema de origine idearum perhibetur, quod aut non repugnet, aut æque bene rem explicet*. Id abunde probavimus in superioribus. Ex cæteris enim systematibus, ut omittam nunc absurda, quæ superius notata sunt, quedam peccant defectu, quedam alia excessu. Peccant defectu illa, quæ aut non agnoscunt potentiam sensitivam essentialiter perfectiorem, ut sensismus; aut non agnoscunt specierum necessitatem, sed adæquatam intelligendi virtutem in sola potentia reponunt, ut idem sensismus et systemata Cartesii, Leibnitii et aliorum. Peccant excessu illa, quæ aut innatas formas vel species requirunt, ut systemata Kantii, Platonis, etc., aut sermonem vel intuitum Entis primi necessarium putant ad initium et evolutionem nostrarum

neque illam
aliud hactenus
est excogitatum
æque probabile.

cognitionum, ut traditionalismus et ontologismus. Solum aristotelico-scholasticum systema mediam tenet viam, nihil necessarium omitens, nihil admittens non necessarium.

Prob. 2.º Systema scholasticum cæteris omnibus præferendum est, si singulæ illius partes probantur veræ. Atqui ita se res habet.

Cognitio nostra
incipit a sensu;

Et probatur Minor per partes: *α*) *Cognitio nostra incipit a sensu, et perficitur in intellectu* (1). Primum horum constat ex iis argumentis, quibus supra ostensa est dependentia intellectus a sensu in hac vita (2). Nimirum experientia ipsa demonstrat in puerili ætate primum præcedere operationem sensuum. Deinde qui sensu aliquo carent, etiamsi perspicacissimo gaudeant ingenio, ideis destituuntur earum rerum, quæ per illum sensum percipiuntur. Idemque accidit iis, qui licet nullo careant sensu, ipsi tamen per se rem aliquam sentire non poterunt. Denique et illud experimur, nos non posse vel ipsas res immateriales cognoscere, ac repræsentare, nisi per analogiam et ordinem ad res sensibiles. Verum non potest dici, quod sensibilis cognitio sit totalis et perfecta causa intellectualis cognitionis, sed magis est quodammodo materia,

et perficitur in
intellectu.

causæ, ut loquitur S. Thomas (3); unde cognitio perficienda est intellectu, primo quia præter sensationem datur alia excellentior cognitio, intellectio, quæ non est sensatio quædam transformata vel melius elaborata, ut volunt sensistæ, sed operatio immaterialis penitus diversa, cui soli nomen et dignitas tribuenda est ideæ. Præterea ideæ nostræ præcipue versantur circa naturas vel rationes universales et immateriales, continentque comparisonem, cognitionem relationum, ratiocinationem. Atqui omnia hæc transcendunt virtutem omnem sensitivam, ut suis locis probatum est (4). Ergo cognitio nostra licet accipiatur a sensibilibus, non tamen sensatione absolvitur, sed omnino perficitur in intellectu, qui sensibilia ipsa spiritualiter et universaliter repræsentat,

(1) Vide S. Thom. 1 p., quæst. 84, art. 6; *de verit.* quæst. 1, art. 11 initio; quæst. 10, art. 6.

(2) Vide num. 11, pag. 70 seqq.; num. 18, pag. 100 seqq.

(3) S. Thom. 1 p., quæst. 84, art. 6.

(4) Vide supra num. 5, pag. 9 seqq.; num. 13, pag. 77 seqq.; et num. 273 seqq., pag. 918 seqq.; num. 285, pag. 951 seqq.

et sphaeram cognitionis latissime ultra sensibilibus limites amplificat. Estque primum hoc scholastici systematis caput, mea quidem sententia, certum: quod si discere, ac paulisper considerare voluissent quidam scriptores, nunquam eo levitatis et insipientiæ devenissent, ut sensismi et materialismi accusarent opus, tot præstantissimorum ingeniorum, diuturno plurium sæculorum studio elaboratum, expositum, discussum, invicte propugnatum.

β) *Ad omnem cognitionem, sive sensitivam sive intellectivam, requiritur concursus objecti saltem plerumque, media specie impressa.* Id fusissime probatum manet in superioribus (1).

γ) *Species intelligibiles non sunt innatae, sed produci debent per virtutem aliquam naturalem animæ, quæ intellectus agens dicitur, cum instrumentali phantasmatis concursu.* Id quoque probatum reliquimus in altera disputatione (2).

δ) *Intellectus, qui possibilis dicitur, seu virtus cognoscitiva mentis nostræ speciebus ex phantasmatis abstractis actuata, statim elicit primas ideas, et prima pronuntiat principia.* Cum enim species sit virtus vel qualitas quædam activa, vices gerens objecti, et complementum illud tribuens cognoscitivæ potentiæ, quo ad actu cognoscendum indiget (3), intellectus accepta specie nihil jam expectare debet ex parte causarum naturalium, ut illico transeat de potentia in actum, intelligendo. Cum vero ab imperfectioribus ad perfectiora progrediat, primum simplices apprehensiones elicit (4), mox iudicia immediata et potissimum prima scientiarum principia cognoscit, et pronuntiat. Et hoc pacto prius notiones communissimas et universalissimas entis et attributorum ejus, subjecti corporei ac sensibilis, etc., assequi videtur, si vera sunt, quæ alibi docuimus ex probabiliori sententia (5).

ε) *Reliquas ideas et scientias intellectus noster acquirit successive applicando primas veritates ac prima principia ad*

ad omnem
cognitionem
requiritur con-
cursus
objectivus,
qui exhibetur
per species
a sensibilibus
abstractas.

Intellectus
possibilis spe-
ciebus
abstractis,
primas ideas
elicit, primaque
pronuntiat
principia,

reliquas vero
ideas
comparat ope
attentionis,

(1) Vide supra num. 95 seqq., pag. 332 seqq.

(2) Vide supra num. 132, pag. 461 seqq.; num. 134, pag. 472 seqq.; num. 137, pag. 487.

(3) Vide id. supra declaratum et probatum a num. 105 seqq., pag. 401 seqq.

(4) Vide supra num. 269, pag. 909 seqq.

(5) Vide supra num. 258 seqq., pag. 800 seqq.

reflexionis comparationis, analysis, synthesis, ratiocinii, applicando prima principia ad subjectam materiam.

subjectam materiam, ope attentionis, reflexionis, comparationis, analysis, synthesis ac multiplicis ratiocinii. Primæ quidem veritates et cognitiones immediate haustæ per species ex sensibilibus abstractas ab intellectu agente, non sunt multæ, ac hæere videntur velut in cortice ac superficie corporei mundi. Sed natura dedit homini curiosum ingenium, et aspectus mundi sensibilis et phenomena casusque diversi passim occurrentes vehementer excitant attentionem, et determinant reflexionem, ut constat ex cuiusque experientia, et quotidie cernimus vel in ipsis pueris: ad quod iuvat etiam multum, quamvis non sit absolute necessarius, sermo et consuetudo cum aliis et educatio sive privata sive publica in scholis. At semel excitata attentio ac reflexione, intellectus, quæ sua ingenta vis est, non poterit non rem investigare, atque objecta ideasque jam haustas cum aliis comparare, unde mutuas detegit earum relationes, novasque rerum rationes ope ratiocinii concludere, et sic tandem per synthesisin et analysisin rationum intelligibilium, quas in rebus deprehendit, cognitionem illarum complet, ac perficit, ideasque assequitur clarioras ac pleniores rebusque magis adæquatas. Si autem quæras, quo ordine acquirit homo cognitionem trium illorum objectorum, circa quæ fere humanæ scientiæ versantur, nempe suimet ipsius, mundi sensibilis, Dei; respondebo posse hac in re varietatem reperiri in variis individuis pro adjunctis potissimum educationis. Verum si quæstio ad spontaneam idearum evolutionem restringatur, videtur primum generatim comparari cognitio mundi, quia et magis incurrit in oculos, et magis proportionatum objectum est intellectus nostri in hac vita (1). Succedit postea cognitio superioris, quæ quantumvis familiarissima cuivis est, spectato corpore, at longe abstrusior, spectata rationali anima, cuius cognitio multiplicem requirit reflexionem ad proprios actus et phenomena interna, nec mediocrem sagacitatem investigandi, et discernendi acumen. Denique de Deo pauca certo ac sine errore scire potest homo, præcisa revelatione ac primæva aliqua traditione, eaque præviam requirunt cognitionem mundi et hominis seu effectuum, ex quorum consideratione

(1) Vide supra num. 247, 248, pag. 861, 864 seqq.

liceat assurgere ad causæ primæ ac præstantissimæ cognitionem. Superius autem docuimus, quo modo et ordine Deus et angeli, anima nostra, substantia et accidens et corporum essentia a nobis cognoscantur (1). Si autem comparatio fiat inter singulare et universale, absolute loquendo prius cognoscitur singulare, quia prior est cognitio sensilis, quæ nequit ad universale terminari. At si sermo sit de cognitione intellectuali, probabilius est prius universale cognosci (2).

Cæterum ex dictis patet, omnes nostras cognitiones in hac vita deberi speciebus intelligibilibus abstractis ex sensibilibus. Nam cognitiones nostræ vel referunt rationes aliquas negativas, vel positivas. Negativæ non cognoscuntur nisi per remotionem formæ positivæ, ac proinde per ordinem ad eas, formæ autem ac rationes positivæ nequeunt representari nisi per prædictas species. Nam rationes positivæ vel sunt tales, quæ in rebus quoque sensibilibus reluceant, vel rerum immaterialium propriæ. Priores, si sint objectum cognitionis alicujus immediatæ, nullumve discursum continentis, patet, quod procedant ab intellectu ope specierum ex sensibilibus abstractarum; si vero sint mediatæ, vel discursum contineant, proxime procedunt ex immediatis cognitionibus, ac proinde verissimum est prædictis speciebus deberi, nimirum mediate. Idipsum dicatur de cognitione objectorum immaterialium et rationum, quæ materiam respuunt, ut sunt Deus, angeli, anima, etc.; nam hæc in hac vita cognosci a nobis nequeunt nisi ope discursus ex sensibilibus et per ordinem ad sensibilia, ut jam satis declaratum est (3). Unde sive duplicis generis species, alias immediatas, alias discursivas vel mediatas, sive solas priores admiseris (4), semper verum remanebit, omnem nostram cognitionem intellectualem procedere ex speciebus a sensibilibus abstractis, atque adeo lumini intellectus agentis, qui ejusmodi species efficit, sive proxime sive saltem remote deberi (5).

(1) Vide quæ in hac disputatione capite primo per plures articulos disputata sunt.

(2) Vide supra num. 257 seqq. pag. 887 seqq.

(3) Loc. nup. cit. artic. 2 et 3.

(4) Vide supra num. 131, pag. 452; num. 246, pag. 849.

(5) Cfr. supra num. 246 lin., pag. 854, 1228.

Objectiones
solutæ.

339. **Objic. 1.º** Si cognitio nostra inciperet a sensibus, vel a sensibilibus acciperetur, sensibilia reapse gignerent cognitionem nostram. Atqui hoc absurdum est dicere; nam fatentibus etiam nobis, cognitio nostra se extendit ultra sensibilia, at effectus nequit se extendere ultra causam. Ergo impossibile est cognitionem nostram a sensibilibus originem ducere.

Respondeo, dist. Major. Si cognitio nostra inciperet a sensibilibus, etc., sensibilia gignerent cognitionem nostram tamquam causa adæquata, *neg.*; tamquam causa inadæquata, *transeat*. Et *contradist.* Minor., ad cujus probationem, *dist.* Minor. eodem modo: effectus nequit se extendere ultra causam adæquatam, *conc.*; ultra causam inadæquatam, *neg.* (1). Sensibilia respectu nullius cognitionis sunt adæquata vel completa causa, quia cognitio, utpote actio vitalis et immanens, necessario postulat potentiam peculiarem immanentem, quamvis hæc vicissim complenda sit objectivo concursu. Quia vero objectum efficienter concurrat ad cognitionem saltem media specie impressa, concedi debet sensibilia esse causas inadæquatas cognitionis, quamvis diverso modo pro cognitionis varietate. Nam respectu cognitionis sensitivæ sunt causa proximior, quia immediate concurrunt saltem ope speciei, cujus ipsa sunt adæquata causa; at respectu intellectio- nis sunt causa longe remotior, quia speciem intelligibilem non ipsa immediate producunt, et imprimunt, sed mediate, medio nempe phantasmate, phantasma vero ipsum non concurrat nisi instrumenti instar, prout probatum reliquimus (2).

Objic. 2.º Objectum intellectus est *quod quid est*, seu quidditas rei. Sed quidditas rei nullo modo sensu percipitur. Ergo cognitio mentis a sensu non incipit. Præterea intellectus percipit rationes immateriales: quæ certe cum non contineatur in rebus materialibus ac sensibilibus, abstrahi ab illis nequeunt.

Respondeo, conc. Major. et Minor. ac *neg.* conseq. Quia hoc argumento nullatenus probatur cognitionem intellectualem non accipi, vel non exordium ducere a sensibilibus

(1) Cfr. S. Thom. 1^a p., quæst. 84, art. 6, ad 3.um

(2) Vide supra num. 144 seqq. pag. 444 seqq.; num. 134 seqq., pag. 472; num. 136 seqq. pag. 482 seqq.

sed tantum non absolvi sensuum operatione, nec hujus limitibus circumscribi, quod præcise est pars thesis nostræ (1). Ad alterum eadem in primis aptari posset responsio. Verum addo, rationes immateriales duplicis esse generis: aliæ sunt immateriales præcisive, aliæ immateriales positive. Priores non repugnant materiæ, quamvis nec eam postulent, sicut postulant rationes materiales. Tales sunt ratio entis, substantiæ, accidentis, causæ, etc., quæ cum possint et immaterialibus et materialibus rebus convenire, vocantur immateriales præcisive vel permissive (2). Et hujusmodi rationes immateriales, vel earum species, procul dubio abstrahi possunt a sensibilibus per operationem intellectus agentis. At rationes immateriales positive sunt rationes spirituales, quæ repugnant materiæ, ut v. g. ratio Dei, animæ humanæ, etc.; eæque non possunt primo cognosci a nobis in hac vita, nisi ope discursus ex rebus sensibilibus, ac proinde etiam hæ tandem cognoscuntur beneficio specierum a phantasmatis abstractarum.

Objic. 3.º Si mens cognitionem acciperet a sensibilibus, deberet pati seu moveri ab illis. Atqui mens nequit pati, vel moveri a sensibilibus. Nam agens est nobilius patiente; sensibilia vero non sunt nobiliora, sed longe imperfectiora intellectu. Ergo...

Respondeo dist. Major. Mens deberet pati a sensibilibus externis, et prout sunt in seipsis, *neg.*; prout relucit in phantasmate. *conc.* Et *contradist.* Minor., cujus probationis *dist.* Major. Agens nobilius est patiente, saltem secundum quid, nempe in eo quod agendo dat patienti, *conc.*; simpliciter et absolute, *nego.* Minorem *contradistinguo*: sensibilia vel phantasmata non sunt simpliciter nobiliora intellectu, *conc.*, secundum quid, *neg.*, nam similitudinem objecti sui præbent speciei impressæ, quæ ab intellectu agente simul cum phantasmate producitur, et intellectui possibili imprimitur (3).

Objic. 4.º S. Augustini hæc sententia est: *Non est expectande sinceritas veritatis a corporis sensibus* (4). Atqui

(1) Vide S. Thom., *de verit.* quæst. 10, art. 6, ad 2.um

(2) Vide *Ontolog.* num. 1, pag. 2.

(3) Vide S. Thom., *de verit.* quæst. 10, art. 6, ad 5.um

(4) S. August. in libro *Octog. trium quæstionum*, q. 9 in princip.

cognitio intellectualis tendit ad veritatis assecutionem. Ergo cognitio intellectualis non accipitur a sensibilibus. Majoris vero sententia duplici argumento fulciri potest ex Hipponensis Episcopi doctrina: primo, quia «omne quod corporeus sensus attingit, sine ulla intermissione temporis commutatur; quod autem non manet», sed continuo mutatur, «percipi non potest». Secundo, «quia omnia, quæ per corpus sentimus, etiam cum non adsunt sensibus, imagines tamen eorum patimur, ut in somno vel furore. Non autem sensibus discernere valeamus, utrum ipsa sensibilia vel imagines eorum falsas sentiamus» (1).

Respondeo cum S. Thoma, quod per verba illa Augustini datur intelligi, quod veritas non sit totaliter a sensibus expectanda. Requiritur enim lumen intellectus agentis, per quod immutabiliter veritatem in rebus mutabilibus cognoscamus, et discernamus ipsas res a similitudinibus rerum (2).

Objic. 5.º Ex eodem S. Augustino, corporis imaginem non corpus in spiritu, sed ipse spiritus in seipso facit celeritate mirabili, quæ ineffabiliter longe est a corporis largitate (3). Ergo mens non accipit ideas corporum ab ipsis sensibilibus, sed ipsa in se illas format. Alibi S. Doctor scribit mentem nostram de corporalibus rebus judicare secundum rationes incorporales et æternas: quales certe non possunt esse illæ, quæ a sensibilibus accipiuntur.

Respondeo ad primum dist. conseq. Mens non accipit ideas corporum immediate ac totaliter ab ipsis, quatenus ipsa per se immitant speciem sui in intellectum, sicut immitunt in sensum, *conc.*; non accipit ideas corporum ab ipsis sensibilibus ne partialiter quidem, medio scilicet intellectu agente, qui species abstrahat a phantasmatibus, *neg.* Verba enim S. Augustini egregie componuntur cum hac Scholasticorum doctrina, ut consideranti patet (4). Quod si testimonium istud referatur ad cognitionem intellectualem, sed

(1) Apud S. Thom. 1 p., quest. 84, art. 6, arg. 1.^a
 (2) S. Thom. 1 p., quest. 84, art. 6, ad 1.um
 (3) S. August. lib. 12, *super Genesim*, cap. 16 a med.
 (4) Cfr. S. Thom., *Quodlib.* 8, art. 3, ad 1.um; *de verit.* quest. 10, art. 6, ad 5.um

ad imaginariam; quemadmodum arbitratur S. Thomas, et vera non est contra nostram assertionem (1).

Alterum, quod ex S. Augustino objiciebatur, explicatum manet ex iis, quæ superius vidimus circa ontologismum (2). Prima principia et primæ veritates, quæ cognoscuntur per species a sensibilibus abstractas, habent suam immutabilitatem, necessitatem et æternitatem sano sensu, prout agentes de ontologismo explicuimus, intellectam. Unde ratione harum veritatum et principiorum, rectissime potuit scribere S. Augustinus nostram mentem judicare de rebus corporalibus secundum rationes incorporales et æternas. Quod si nomine rationum æternarum intelligantur ideæ divinæ, tunc sensus Augustini testimonii est, nos judicare de rebus corporeis non secundum rationes æternas proprie et in se sumptas et in se immediate visas, quemadmodum contendunt ontologi, sed secundum rationes æternas, prout in earum imagine relucentes, nam prima principia primæque veritates sunt similitudines increatæ veritatis (3).

Habenda quoque præ oculis sunt, quæ obijci possent ex doctrina idearum innatarum (4) vel ontologismi (5) vel contra intellectum agentem (6).

(1) Vide S. Thom. 1 p., quest. 84, art. 6, ad 2.um
 (2) Vide supra num. 321, *Objic. 11.º*
 (3) Vide S. Thom. *de verit.* quest. 10, art. 6, ad 6.um, quo in loco plures alias difficultates solutas reperies.
 (4) Vide supra num. 133, pag. 404 seqq.
 (5) Vide in articulo precedenti.
 (6) Vide supra num. 135, pag. 475 seqq. Cfr. num. 139, pag. 490 seqq.